

UDK 27-472:141.45:327.39(4-67EU)

Primljeno: 11. 7. 2012.

Prihvaćeno: 17. 12. 2012.

Izvorni znanstveni rad

KONFESIONALNI VJERONAUK PRED IZAZOVIMA DEKRISTIJANIZIRAJUĆE EUROPE

Valentina MANDARIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
blazenka.mandacic1@zg.t-com.hr

Sažetak

U članku se analizira status katoličkog vjeronauka u Europi u kojoj su sve očitiji procesi dekrizacijacije koji mijenjaju religijsku sliku Europe. Autorica u članku ukazuje na krizu religije i religioznosti u suvremenoj europskoj kulturi. Zatim analizira aktualne odgojno-obrazovne politike u Europi, osobito njihov utjecaj na religijsko obrazovanje. Na osobit način bavi se analizom statusa konfesionalnog vjeronauka i njegove budućnosti u Europi, a posebnu pozornost posvećuje konfesionalnom vjeronauku u Republici Hrvatskoj. Na temelju novijih istraživanja, dokumenta i relevantne literature pokazuje višestruk doprinos vjeronaučne nastave hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu. U zaključnom dijelu članka navodi se nekoliko izazova s kojima se vjeronauk u školi mora suočiti ako želi biti prepoznatljiv i vrednovan kao važan čimbenik u cjelovitom odgoju djece i mladih.

Ključne riječi: europska kultura, religija/religioznost, odgoj i obrazovanje, religijsko obrazovanje, konfesionalni vjeronauk, škola, interkulturalnost, odgojni relativizam.

Uvod

Iza nas su rasprave i debate oko ulaska Hrvatske u Europsku uniju (EU). Čuli smo mnogo argumenata za i protiv. Među brojnim pitanjima moglo se čuti i sljedeće: Što će biti s vjeronaukom u školi? Bez obzira na ulazak Hrvatske u EU, pitanje vjeronauka – njegovo praćenje, revaloriziranje njegova doprinosa, trajni rad na njegovu poboljšanju, profesionalno i duhovno osnaživanje vjeronaučitelja – mora biti naš prioritet.

Vjeronauk u školi je prevažno djelovanje naše Crkve u društvu. Zbog toga pitanje vjeronauka zahtijeva ozbiljan, cjelovit i interdisciplinarn pristup.

Prošle godine obilježili smo dvadeset godina prisutnosti vjeronauka u našim školama. Tom prigodom je Katedra za religioznu pedagogiju i katehetiku Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu organizirala znanstveni simpozij na kojem se prvi put vjeronauku pristupilo interdisciplinarno, a čiji su radovi izašli i u zborniku.¹ Simpozij je ukazao na svekoliko bogatstvo i doprinos vjeronauka u odgoju i obrazovanju, ali također i na određene aporije s kojima se moramo suočiti.

Društveni procesi, dokumenti, povelje i preporuke koje dolaze iz različitih europskih tijela zasigurno utječu na cjelokupno religijsko ozračje u Europi, što se onda nužno odražava i na status vjeronauka u školi. Bez obzira koliko to ozračje bilo nepovoljno, to nas ipak ne oslobađa odgovornosti za trajno unapređenje i osnaživanje vjeronauka.

Članak je koncipiran u tri dijela. U prvom dijelu govori se o nekim društvenim procesima koji utječu i mijenjaju socioreligijsku mapu Europe. U drugom dijelu na mozaički način prikazat ćemo religijske modele u Europi i aktualne procese u religijskom obrazovanju, a koji utječu i na konfesionalni vjeronauk. U trećem, zadnjem dijelu, pozornost će biti usmjerena na vjeronauk u školi u Hrvatskoj. Pokušat ćemo prikazati važnost vjeronauka u njegovu doprinosu na različitim razinama. U zaključnom poglavlju iznijet ćemo neke izazove pred kojima se nalazi vjeronauk u školi i naznačiti određene strategije djelovanja kako bi vjeronauk još više učvrstio svoju poziciju nezaobilaznog čimbenika u ostvarivanju cjelovitog odgoja i obrazovanja.

1. Nova socioreligijska mapa Europe

1.1. Neki pokazatelji dekristijanizirajućih procesa u suvremenoj kulturi

»Moderna je proizvela duboke kulturne promjene koje su direktno utjecale i utječu na religioznu dimenziju i vremensko usmjerenje ljudskog života.«² U XX. stoljeću prevladavale su ideologije usmjerene protiv čovjeka. Tako ćemo XX. stoljeće pamtiti po velikim otkrićima, ali i po velikim stradanjima ljudi u ime ideologije. Nekadašnje ideologije zamijenila je ideologija tehnicizma, ekskluzivnog humanizma, individualizma i utilitarizma koji oblikuju stilove

¹ Usp. Ružica RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, Zbornik radova sa znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi, Zagreb, 2011.

² Mario POLLO, *Sacro e società nella seconda modernità. Fenomenologia dell'esperienza religiosa*, Milano, 2010., 69. Također vidi: Joseph RATZINGER, *Europa. Njezini sadašnji i budući temelji*, Split, 2005.

života prema kriterijima materijalizma, subjektivizma i hedonizma.³ Na tom tragu može se razumjeti »društveni nalaz« rumunjskog filozofa Constantina Noice, koji govori o šest bolesti suvremenog duha: bolest zvijezda, neba, svjetla, vremena, života i logosa.⁴ Analizirajući navedene bolesti, pita se: Ako su svi veliki entiteti bolesni i ako suvremena kultura pokazuje njihove bolesti kao konstitutivne, kojim očima možemo još gledati nebo?⁵

U središte kulture i društva promiču se instrumentalizirana racionalnost i ekonomija, a uklanja se sve ono što onemogućuje racionalno kalkuliranje rezultata i profita. Kako bi postigla cilj, moderna se morala lišiti svega što odolijeva vremenu, što je neosjetljivo na njegovu prolaznost i imuno na njegovu fluidnost. To oslobođenje moralo je nužno proći, kako kroz lišavanje svetoga, koje predstavlja nevremenito i vječno u životu društva, tako kroz odbacivanje i obezvjeđivanje prošlosti i lišavanje tradicije. Dakle, moderna želi čovjeka koji zaboravlja vlastitu dušu, vlastitu inteligenciju, čovjeka koji je sveden na tri od četiri konstitutivne dimenzije: tijelo, razum, psihu. Te tri dimenzije ne definiraju, kako primjećuje Elémire Zolla, unutarnjeg čovjeka, već atrofičnog zatvorenika u život kojeg obilježava konzumiranje materijalnih i kulturnih dobara.⁶ Mario Pollo upozorava na još jedan proces u suvremenoj kulturi: ikonoklazam koji reducira sliku na razinu ilustracije ili pak sjene. Moderni ikonoklazam plod je odijeljenosti istine od vjere koja se uvijek koristila metaforom i slikom. To je dovelo do slabljenja religijske istine u sučeljavanju sa znanošću i apsorpiranje religije i njezine istine unutar ljudske povijesti. Kriza svetoga na Zapadu u vremenu moderne čitljiva je u krizi religioznog čovjeka i njegova simbolizma.⁷ Simbolizam je, kako potvrđuje Gilbert Durand, tipičan primjer indirektnog mišljenja, dakle, pripada jeziku kojeg pozitivistička znanost, koja obilježava modernu, želi eliminirati. Druga činjenica koja je plod moderne jest gubitak jednoga jedinstvenog simboličkog središta. Postoji mnoštvo središta, zone različitih središta. Središte kompleksnog društva ima heterogene i diferencirane kompozicije sastavljene od različitih funkcija, želja, vjerovanja. Ta središta mogu biti u međusobnom savezništvu, konfliktu ili rivalstvu. Doduše, svako se društvo temelji na sustavu

³ Usp. Tonči MATULIĆ, Odgojno-obrazovni sustav u ozračju krize vrijednosti i identiteta: religija kao pogled s onu stranu krize, u: Ružica RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, 221–246.

⁴ Usp. Constantin NOICA, Six maladies of the contemporary spirit, u: <http://www.uppress.co.uk/RCIpdf/NoicaExtract.pdf> (25. X. 2011.), 20–42.

⁵ Usp. *Isto*.

⁶ Usp. Elémire ZOLLA, *Le potenze dell'anima. Anatomia dell'uomo spirituale*, Milano, 2008., 19–20.

⁷ Usp. Gilbert DURAND, *L'uomo religioso e i suoi simboli*, u: Julien RIES (ur.), *Le origini e il problema dell'homo religiosus*, Milano, 1989.

vrijednosti, ali redovito je svakodnevni život ispod te razine jer pojedinac veoma teško uspijeva te vrednote ispuniti, ostvariti i provesti u život. Moderni čovjek se sve više priklanja horizontalnoj dimenziji, a napušta transcenciju. Živeći »prostor – brzinu« čovjek gubi smisao svetoga vremena i vrijednost simbola. Tako religiozni život riskira da se izriče samo unutar društvenoga. Čovjek lišen *mundus imaginalis* ili *illud tempus* nije više *homo religiosus* jer ga njegova dimenzija *homo symbolicus* više ne povezuje s transcendentnim, a samo u toj dimenziji može biti oslobođen smrti, tjeskobe i primiti obećanu vječnost.⁸

Tehničko-znanstveni napredak ipak se čini nesposobnim ponuditi sigurnu budućnost, a u međuvremenu su oslabila egzistencijalna i religijska znanja koja su bila u stanju ponuditi nadu u budućnost. Taj nesrazmjer između znanstveno-tehničkoga i ljudskoga znanja rascjep je kroz koji se bježi od budućnosti, zatvara u sadašnjost, izbjegava tjeskoba i bježi od obzorja od kojih u svakom trenutku može doći prijetnja.⁹ Na mjesto *jake misli*, koja se zatvorila transcenciji, dolazi *slaba misao* ili *slabi identitet* kojega obilježava fragmentarnost, krhkost, nedorečenost, nezrelost. Tonči Matulić cjelokupnu krizu suvremene kulture svodi na zajednički nazivnik »krize temelja«, koju teološki govor imenuje krizom Boga ili »gubitkom smisla Boga«¹⁰. Čovjek više ne treba Boga. Uz dojučerašnjeg *homo fabera* tehnološko društvo stvara *homo creatora*. *Homo creator* prekida vez sa Stvoriteljem jer preuzima stvarateljsku ulogu: on se vidi na mjestu Boga.

1.2. Kriza religije/religioznosti

U postmodernoj se prema mnogim analitičarima dogodio paradoks sekularizacije u odnosu na religiju. Ipak, Ulrich Beck smatra da se buđenje religije ne odnosi na institucionalne religije, nego na nove religijske pokrete koje Thomas Luckmann naziva »implicitna ili nevidljiva religija«¹¹. Ta religija u središte pozornosti stavlja traženje savršenstva i osobnog rasta, obogaćenje vlastite duše. Prema Becku, sekularizacija nije toliko u znaku slabljenja religije i vjere koliko u individualnom pristupu religiji. Dakle, javljaju se religiozni oblici koji se koncentriraju oko »osobnoga Boga« koji je u službi vlastitog života i individualnog iskustva. Takvi religiozni oblici, koje su proizvele postmoderna i

⁸ Usp. Mario POLLO, *Sacro e società nella seconda modernità. Fenomenologia dell'esperienza religiosa*, 77.

⁹ Usp. *Isto*, 96.

¹⁰ Usp. Tonči MATULIĆ, *Odgojno-obrazovni sustav u ozračju krize vrijednosti i identiteta: religija kao pogled s onu stranu krize*, 226.

¹¹ Usp. Thomas LUCKMANN, *La religione invisibile*, Bologna, 1969.

desakralizacija, ne pokazuju krizu religioznosti, već distanciranje od tradicionalnih oblika religioznosti. Novi oblici religioznosti obilježeni su prenatlaženim individualizmom, stavljanjem tijela u središte i jednom vrstom negiranja razlike između Boga i čovjeka. Kriza religije i nova religioznost otkrivaju da religija nije više jedini sveobuhvatni način tumačenja stvarnosti. Došlo je do radikalne pluralizacije i deinstitutionalizacije religije, gubitka zajedničkog spomena koji se temelji na religijskim simbolima, obredima i nauku koji su oblikovali zajedničku memoriju, ne samo u Crkvi, nego i u društvu.¹² Nijekati religioznost kao bitnu sastavnicu ljudske egzistencije i njezina utjecaja na osobu i društvo značilo bi osiromašiti obzorja ljudskog života i iskustva, a time i mogućnosti koje ta obzorja nude.¹³

Obilježja nove religioznosti prepoznaju se u naglašenom individualizmu, apsolutnoj dominaciji osobnog iskustva i emocionalnoj dimenziji u življenju i izražavanju religioznosti. Religija vjere prepušta mjesto religiji iskustva, a religija postaje vrsta kompenzacije za razočaranje u obećanja koja nisu ispunile znanost i tehnika u pronalaženju sreće, vječne mladosti i besmrtnosti.¹⁴

Jedan od učinaka sekularizacije u odnosu na religiozno iskustvo jest i brisanje granice između Boga i čovjeka, Boga i prirode, čovjeka i prirode, između religije i religije, svodeći sve na isto. U korijenu toga sinkretizma je vjerovanje u postojanje zajedničke stvarnosti koju redovito nazivaju »energijom«. To je vjerovanje orijentirano na panteizam i prirodni animizam.

S druge strane, sve je očitije da kršćanstvo u Europi više ne predstavlja temeljni čimbenik u izražavanju nacionalnog identiteta. Do jučer se vlastiti identitet većine građana u Europi temeljio na kršćanskoj i biblijskoj paradigmi. Danas se oblikovanje identiteta događa u obzorju transnacionalnoga i sve se manje hrane i njeguju tradicionalne vrednote. Kulturni i etnički korijeni koji su stoljećima nadahnjivali i hranili zapadnu civilizaciju kao da polako blijede iz sjećanja mnogih današnjih europskih građana. Stoga se s pravom danas govori o »kulturnoj amneziji Zapada« (Ch. Duquoc), o »postkršćanskoj kulturi« (D. Hervieu-Léger), »religiji bez tradicije« (R. Campiche). Za mnoge naše suvremenike, piše teolog Christian Duquoc, kršćanstvo nije ništa više do arhaičan spomenik prema kojem se odnosimo kao prema gregorijanskom pjevanju, romaničkoj umjetnosti ili grčkoj tragediji. Može biti lijepo, ali za

¹² Usp. Giuseppe DAL FERRO, *Alla ricerca di Dio. Analisi antropologica e teologica delle religiosità alternative*, Padova, 2001., 27–32.

¹³ Usp. Željko TANJIĆ, *Renesansa religije ili kraj religije? Pogled iz teološke perspektive*, u: Ružica RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, 45.

¹⁴ Usp. Mario POLLO, *Sacro e società nella seconda modernità. Fenomenologia dell'esperienza religiosa*, 119.

nas to više nije istina.¹⁵ Evidentna je promjena socioreligijske slike Starog kontinenta. Na djelu je prijelaz od homogene konfesionalnosti na sve snažniju raznolikost i religijsku pluralnost. Tu su i novi religijski pokreti i snažna migracijska pokretljivost koja sa sobom donosi nova etnička, kulturna i religijska obilježja.

Danas su tradicionalna uporišta – mitovi, božanstva, transcendencija, vrednote – rastočena uslijed opčaranosti svijetom. Znanstveno-tehnička racionalnost proizvela je donošenje konačnih odluka isključivo na temelju razuma. Rezultat je politeizam vrednota, nestabilnost odluka i nekorisnost zabrana. Pod čeličnom kapom nihilizma nisu više moguće moralne vrline.¹⁶ Tehnološko-znanstvena paradigma ne postavlja ciljeve koje treba realizirati, nego rezultate koje treba postići, a oni su plod njezinih procesa. To zapravo dovodi do zatamnjenja ili nemogućnosti postavljanja ili traženja smisla za europskog čovjeka koji je izrastao iz »kulture smisla« prema kojoj je moguće živjeti život samo ako je ukorijenjen u obzorje smisla. Na pitanje smisla tehnika ne odgovara jer je područje smisla izvan njezinih kompetencija. Budući da je tehnika postala oblik svijeta, zadnja obzorja iznad svih obzorja i pitanja vezanih za smisao postaju tjeskobna i bez odgovora na zemlji bez neba koja ugošćuje ljudski događaj kao bilo koji drugi događaj.¹⁷ Već Friedrich Nietzsche nagoviješta kraj modernog čovjeka i njegova vremena, kraj dvostoljetnoga moralnog i duhovnog pokreta, kraj metafizike i kršćanstva, kraj svakog vrijednosnog prosuđivanja. Stoga na pitanje: Što znači nihilizam?, odgovara: Znači da apsolutne vrednote gube svaku vrijednost.¹⁸ Osvrćući se na Nietzschea, Martin Heidegger smatra da njegov navještaj nihilizma nije slučajan, nego je to »temeljni proces zapadne povijesti, unutarnja logika te povijesti«¹⁹.

Tehnološko razdoblje dokida ljudski scenarij, pitanja smisla ostaju neriješena ne zbog toga što se tehnika još nije dovoljno usavršila, nego zato što u područje njezine kompetencije ne ulaze takva pitanja. Tehnika nema neki određeni cilj, ne promiče smisao, ne otvara obzorja smisla, ne otkupljuje, ne otkriva istinu: tehnika jednostavno funkcionira.²⁰ Gdje je u takvom ozračju suvremene europske kulture mjesto religiji i religijskom obrazovanju?

¹⁵ Usp. Danièle HERVIEU-LÉGER, *Catholicisme. La fin d'un monde*, Paris, 2004.

¹⁶ Usp. Franco VOLPI, *Il nichilismo*, Bari, 2004., 175–176.

¹⁷ Usp. Umberto GALIMBERTI, *Psiche e technè. L'uomo nell'età della tecnica*, Milano, 1999.

¹⁸ Usp. Friedrich NIETZSCHE, *Frammenti postumi 1887–1888*. Citirano prema: Umberto GALIMBERTI, *L'ospite inquietante. Il nichilismo e i giovani*, Milano, 2010., 19.

¹⁹ Martin HEIDEGGER, *Nietzsche*, Milano, 1994., 564.

²⁰ Usp. Umberto GALIMBERTI, *L'ospite inquietante. Il nichilismo e i giovani*, 21.

2. Religijsko obrazovanje u Europi – opće naznake

2.1. Aktualne odgojno-obrazovne politike u Europi

Nacionalni odgojno-obrazovni sustavi u stalnom su procesu prilagođavanja i usklađivanja s naputcima i konvencijama Europske unije i njezinih relevantnih tijela, kao što su Vijeće Europe i OCSE. Iako dokumenti EU nemaju obvezujuću notu za zemlje članice, ipak predstavljaju temeljni okvir unutar kojega pojedine zemlje kreiraju vlastitu odgojno-obrazovnu politiku i daju interpretacijski ključ za njezino razumijevanje.²¹

Traži se redefiniranje temeljnih ciljeva škole i reorganizacija temeljnih studija. Od škole se očekuje da pedagoškim sredstvima odgovori na probleme civilizacije koji su plod aktualnih gibanja u europskom društvu. Među tim problemima ugledni francuski mislilac Marcel Gauchet izdvaja sljedeće: odnos između obitelji i škole, smisao znanja, stanje autoriteta i mjesto škole u društvu.²² Suvremena škola zahvaćena je velikim pokretom dekulturnalizacije i deintelektualizacije našeg društva, što uvelike otežava njezinu temeljnu zadaću. Suvremeno društvo, koje se redovito identificira kao »društvo znanja«, izgubilo je iz vida istinsko značenje znanja. Dobiva se dojam da je naše društvo društvo bez pilota. Nema više »glave« kako bi se razumjelo ono što se događa: reagira se, djeluje, prilagođava. Međutim, ono što nam je istinski potrebno jest ponovno pronaći smisao znanja i kulture.

U krizi je i autoritet u školi. Nastavnici su prepušteni samo vlastitoj karizmi. Rade »bez sigurnosnog pojasa« i bez jasnog institucionalnog mandata. Društvo ne stoji iza njih. U tom smislu je potrebno, naglašava Gauchet, reinstitucionalizirati školu, počevši od njezina arhitektonskog izgleda. Drugi problem i izazov su »brza i korisna znanja«, a na djelu je »bankovna pedagogija«.²³ Uloga škole ne smije se svesti na usvajanje niza kompetencija, koliko god one bile nužne, nego treba uvesti učenika u proces razmišljanja. Problem je što učenici odrastaju u društvu u kojem se drži da nam znanstveni tehnološki napredak omogućuje znanje bez učenja (npr. fotoaparat sam slika). Tako imamo učenike koji žele znanje, ali ne žele učiti. Učenici koji žele na

²¹ Usp. *Convenzione Europea dei Diritti dell'Uomo*, 1986.; *Adult education at the Council of Europe. Challenging the future*, 1995.; *Libro bianco. Crescita, competitività, occupazione. Le sfide e le vie da percorrere per entrare nel XXI secolo*, 1993.; *Libro bianco. Insegnare e apprendere. Verso una società conoscitiva*, 1995.

²² Usp. *Contre l'idéologie de la compétence, l'éducation doit apprendre à penser*, intervju s Marcelom Gauchetom i Philippeom Meirieuom, u: *Le Monde*, 2. IX. 2011., u: <http://www.lemonde.fr/imprimer/article/2011/09/02/1566841.html> (15. I. 2012.).

²³ Usp. *Isto*.

brzinu usvojiti tehničke kompetencije bivaju lišeni iskustva začuđujućeg zadovoljstva koje pruža jedno zahtjevno istraživanje.

U aktualnoj europskoj odgojno-obrazovnoj politici, koja ima različite inačice u pojedinim zemljama, postoji niz opasnosti koje ukazuju na krizu. Ponajprije, škola ima središnje i najvažnije mjesto u procesu humanizacije čovjeka. Da bi učenik zaista uspješno ostvario proces očovječenja, važno je da uz racionalnu dimenziju razvija i integrira i etičku, duhovnu i religioznu dimenziju, vodeći računa o čovjekovu prirodnom odnosu s transcendentnim.²⁴ Postoji tendencija potiskivanja odgojne dimenzije iz ekonomskog područja koje postaje dominantno. Ekonomija postaje motor pokretač cjelokupnoga društvenog života.²⁵ Upravo je to izazov za odgoj i obrazovanje: kako na školskoj, akademskoj i profesionalnoj razini osposobiti i odgojiti muškarce i žene koji će biti u stanju preuzeti odgovornost za budućnost društva. Uz rame ekonomskih interesa, odgoju i obrazovanju prijeti opasnost da se cjelokupni sustav stavi u službu funkcionalizma. Funkcionalnost, produktivnost, efikasnost i učinkovitost potiskuju sva druga iskustva, pa i religiozno iskustvo.

2.2. *Religijsko obrazovanje u traganju za novim profilom*

Za bolje razumijevanje procesa u religijskom obrazovanju u Europi važno je uočiti nekoliko činjenica koje posredno i neposredno utječu na modele religijskog obrazovanja. Ovdje ćemo ih ukratko naznačiti:

- europske civilne instancije čine veliki napor u traženju načina kako sačuvati društvenu koheziju pred prijetnjom pluralizma;
- religijsko obrazovanje sve se više tretira kao privilegirano mjesto za odgoj i formaciju budućih europskih građana;
- uz sve napore oko ujedinjenja Europe i dalje ostaju jezične, kulturne i religijske barijere. Unatoč snažnom procesu političkoga i ekonomskoga konsenzusa (koji u zadnje vrijeme sve više dolazi u krizu), o Europi se i dalje može govoriti kao mozaiku kulturnih razlika;
- povijesni, društveni, politički i religijski čimbenici utječu na model religijskog obrazovanja u pojedinim zemljama;

²⁴ Usp. Ignace VERHACK, *L'educazione in dimensione europea. La prospettiva culturale*, u: CENTRO STUDI PER LA SCUOLA CATTOLICA, *Per un progetto di scuola alle soglie del XXI secolo*, Assemblea nazionale sulla scuola cattolica, Roma, 27–30 ottobre, 1999., Brescia, 2000., 71–89.

²⁵ U najnovijim predizbornim kampanjama redovito se naglašavala potreba za poticanjem gospodarstava, proizvodnje, tržišta.

- nemoguće je govoriti o transportu modela religijskog obrazovanja iz jedne u drugu državu, a gotovo iluzorno govoriti o procesu »europeizacije vjeronaučne nastave«;
- nedostatak cjelovitih i sveobuhvatnih studija o religijskom obrazovanju otežava stvaranje objektivne slike. Redovito se prate tendencije u pojedinim zemljama (Njemačka, Austrija, Italija, Francuska). Potrebno je sustavno praćenje razvoja i promjena u religijskom obrazovanju, i to u svim europskim zemljama.
- heterogenost učenika s obzirom na religijsku pripadnost: ne može se zdravo za gotovo držati da danas učenici koji su se opredijelili za vjeronauk posjeduju osobno iskustvo vjere;
- europska odgojno-obrazovna strategija koju promovira Europska unija podržava školu koja promiče kompetitivni model čovjeka i društva, a koji je veoma teško uskladiti s etičkim i religioznim vrednotama;²⁶
- trajno dovođenje u pitanje i preispitivanje ugovora i konkordata između Crkava i država.

Četiri su područja ili izvora informacija koji omogućuju jasniji uvid u religijsko obrazovanje: 1.) odgojne politike u Europskoj uniji i pojedinim zemljama; 2) usmjerenja i opcije Crkava i drugih religijskih zajednica; 3) impulsi koji dolaze iz područja znanosti o religijama i znanstvenih istraživanja na odgojno-pedagoškom području; 4) tendencije koje dolaze iz škole i didaktičke prakse.²⁷ Ono što se odmah može uočiti jest različitost profila i modela religijskog obrazovanja. U Europi su prisutni različiti koncepti, tradicije i pristupi religijskom obrazovanju. Uočljive su dvije temeljne perspektive gledanja i vrednovanja vjeronauka u školi. U prvoj perspektivi na religijsko obrazovanje gleda se kao na ostatak prošlih vremena. Zagovornici toga viđenja smatraju da u neutralnoj i državnoj školi ne bi trebalo biti mjesta za religijsko obrazovanje konfesionalnoga tipa. U drugoj perspektivi na religijsko se obrazovanje gleda kao na važan čimbenik koji pridonosi oblikovanju identiteta, životnom usmjerenju i međukulturnom dijalogu u Europi.²⁸

²⁶ Usp. Flavio PAJER, *Scuola e istruzione nell'Europa multireligiosa: problemi e sfide*, u: http://www.cestim.it/argomenti/06scuola/06scuola_scuola-istruzione-religiosa.pdf; Ermano GENRE – Flavio PAJER, *L'Unione Europea e la sfida delle religioni. Verso una nuova presenza della religione nella scuola*, Torino, 2005.; Ana Thea FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osobe*, Zagreb, 2011., osobito 71–95.

²⁷ Usp. Flavio PAJER, *Tendenze attuali e prospettive dell'istruzione religiosa scolastica nell'Unione Europea*, u: *Orientamenti Pedagogici*, 57 (2010.) 1, 27–49.

²⁸ Usp. Ružica RAZUM, *Vjeronauk – bogatstvo za Hrvatsku i Europu*, u: Ružica RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, 3.

2.3. Obilježja i modeli konfesionalnog vjeronauka u Europi

U analizi obilježja konfesionalnog vjeronauka u Europi koristimo se podacima opsežnoga istraživanja *L'insegnamento della religione risorsa per l'Europa*²⁹ (*Vjeronauk u školi – izvor bogatstva za Europu*), kao i nekim novim studijama.³⁰

Ipak u okviru postojećih modela možemo izdvojiti tri temeljna organizacijska modela: poučavanje za koje je odgovorna vjerska zajednica koja ima isključivu odgovornost za religijsko obrazovanje (konfesionalni/katehetski model); poučavanje za koje su zaduženi i država i vjerska zajednica (konfesionalni/nekonfesionalni model; izborni i/ili obvezni predmet); poučavanje za koje je zadužen isključivo državni autoritet (nekonfesionalni model, religijska nastava).³¹

Navedeno istraživanje pokazuje da se konfesionalni model vjeronauka ostvaruje u većini europskih zemalja. U pet zemalja s pretežito protestantskom većinom postoji nekonfesionalno religijsko obrazovanje, a u dvije zemlje ne postoji nikakav model školskog religijskog obrazovanja (Slovenija i Francuska, osim dviju pokrajina). U zemljama u kojima religijska nastava nije konfesionalna, ona je obvezatna; tamo gdje je konfesionalna, ona je uglavnom fakultativna ili izborna (s obvezom da se bira ili ne bira između alternativnoga predmeta). Mogli bismo reći da postoje tri modela: obvezatni vjeronauk/religijska nastava, koji ne predviđa nikakvu alternativu; izborna vjeronaučna nastava (u stanovitom smislu je obvezatna jer učenici biraju između vjeronauka i nekog alternativnog predmeta); fakultativna vjeronaučna nastava, koja daje mogućnost da se ne pohađa nikakva alternativa.³² Jedan od bitnih elemenata koji je iznjedrilo navedeno istraživanje je veća svijest o važnosti religije i religijske baštine kao bitne sastavnice europske kulture, izvora temeljnih vrednota, ponude obzorja smisla i budućnosti; baštine koju treba promicati kroz odgoj i obrazovanje jer može uvelike pridonijeti

²⁹ Studija je objavljena u izdanju Talijanske biskupske konferencije 2008. godine. Predstavljena je 4. svibnja 2009. godine u Strasbourgu, pri Vijeću Europe. U istraživanju je sudjelovalo dvadeset i devet zemalja, među kojima i Hrvatska biskupska konferencija.

³⁰ Usp. Luce PÉPIN, *Teaching about Religions in European School Systems. Policy issues and trends*, NEF Initiative on Religion and Democracy in Europa, u: <http://www.alliancemagazine.org/books/EDUCATION.pdf> (17. VI. 2012.).

³¹ Usp. Peter SCHREINER, *Religious Education from a European Perspective*, u: <http://ci-muenster.de/pdfs/themen/europa2.pdf> (16. VI. 2012.) Više o tome vidi u: Ružica RAZUM, *Vjeronauk između tradicije i znakova vremena. Suvremeni izazovi za religijskopedagošku i katehetsku teoriju i praksu*, Zagreb, 2008., 145–161.

³² Usp. Sergio CICATELLI, *Il contributo dell'IR alla formazione dell'identità personale e delle competenze sociali*, u: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA – SERVIZIO NAZIONALE PER L'IRC (ur.), *L'insegnamento della religione risorsa per l'Europa*, Atti della ricerca del Consiglio delle Conferenze Episcopali d'Europa, Torino, 2008., 321.

odgoju za dijalog i suživot.³³ Sažeto se može reći da vjeronaučna nastava u okviru ciljeva škole, koju možemo nazvati školsko-konfesionalni model, s mogućnošću drugih alternativnih izbornih predmeta, prevladava u Europi.

2.4. Kakva je budućnost konfesionalnog vjeronauka u Europi?

Istraživanja potvrđuju, bez obzira na prisutnost drugih modela, da je konfesionalni vjeronauk najprikladniji model za religijsko obrazovanje unutar državnih škola. To je ujedno pista koju valja slijediti i u budućnosti.³⁴ U traženju najprikladnijega školskog konfesionalnog modela valja upozoriti na tendencije primjene pojedinih aktivnosti kao što su: sinkretizam (vodi miješanje različitih religija), deskriptivno i fenomenološko predstavljanje različitih religija i vjerskih tradicija, njihovih simbola, poruka i dekaloga, komparacijski model koji na jedan neutralan način svodi različite odgovore na važna egzistencijalna pitanja. »Predmet koji bi isticao samo izvanjske elemente (tradicijska pučka pobožnost, institucije, povijesne naslage itd.), a ne i stvarnu jezgru življene vjere«, ističe kardinal Bozanić, »zbog neutralnog bi govora mogao izgubiti svoju religijsku dimenziju. Ograničavanje na izlaganje o 'povijesti religija' moglo bi dovesti do produblivanja relativizma, obzirom na religijsku problematiku i do shvaćanja kršćanstva kao nečega što pripada prošlosti, korisnog eventualno za učvršćivanje vlastitog kulturnog identiteta.«³⁵ Informacije i sadržaji koje učenici dobivaju u vjeronaučnoj nastavi imaju svoju vrijednost, osobito pred izazovom vjerske nepismenosti koja je danas u porastu. Naravno da sadržaj ponajprije ima vrijednost ukoliko pronađe svoje mjesto kod učenika. Vjeronaučno poučavanje uspješno je i kvalitetno u mjeri u kojoj učenicima daje odgovore na temeljna pitanja o Bogu, čovjeku, životu, društvu. Konfesionalni vjeronauk, bez obzira na postojanje različitih mišljenja i stavova o tome je li vjeronauku mjesto unutar javne škole,³⁶ opcija je vjeronaučne nastave u europskoj školi XXI. stoljeća.

³³ Više o tome vidi u: Josip BOZANIĆ, Najnovija europska istraživanja o vjeronauku u školi, u: Valentina Blaženka MANDARIĆ – Ružica RAZUM (ur.), *Identitet kao odgojno-obrazovna vrijednost*, Zbornik radova s tribina Zajednički vidici, Zagreb, 2011., 11–24, ovdje 17.

³⁴ Usp. Orioldo MARSON, Il carattere confessionale dell'Ir come consapevolezza delle missioni educative della Chiesa, il coinvolgimento delle famiglie, il rapporto con la pastorale e la comunità, u: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA – SERVIZIO NAZIONLAE PER L'IRC (ur.), *L'insegnamento della religione risorsa per l'Europa*, 335–352, ovdje 340.

³⁵ Josip BOZANIĆ, Najnovija europska istraživanja o vjeronauku u školi, 19.

³⁶ Usp. Isto, 20.

3. Konfesionalni vjeronauk u školi u Republici Hrvatskoj – doprinos i izazovi

U sagledavanju vjeronauka u školi u Republici Hrvatskoj iz europske perspektive, valja istaknuti činjenicu da je u većini europskih zemalja prisutnost vjeronauka u školi stoljetna baština. U Hrvatskoj je to iskustvo bilo prekinuto punih četrdeset godina. U tom razdoblju ne samo da je u odgojno-obrazovnom sustavu bio *religijski vakum* nego je sustavno promicana ateistička ideologija, a marginaliziran i etiketiran svaki oblik javnog religioznog iskazivanja. Ipak, danas je iza nas dvadeset godina prisutnosti vjeronauka u odgojno-obrazovnom sustavu. S odmakom od dvadeset godina prisutnosti vjeronauka u hrvatskim školama, potrebne su cjelovite analize, prosudbe i vrednovanja njegova doprinosa te uočavanje izazova pred kojima stoji daljnji rad na njegovu poboljšanju. Na znanstvenom simpoziju održanom prigodom obilježavanja dvadeset godina vjeronauka u školi, u interdisciplinarnom promišljanju, provedene su korisne analize, istraživanja, bilance.

Preko vjeronauka u školi Crkva u Hrvatskoj ostvaruje svoje važno društveno poslanje, osobito na području odgoja. U isticanju važnih uporišta za opravdanost vjeronauka u školi, osim Ustava, Ugovora i političke volje, valja više isticati važnosti religije (kršćanstva) za život pojedinaca i društva, njezina doprinosa u oblikovanju života pojedinaca, hrvatske kulture i hrvatskoga društva. Ulaskom vjeronauka u škole ostvarena je mogućnost dijaloga i interakcije između religije, Crkve i društva na veoma važnom području kao što je odgoj i obrazovanje.

Kratko ćemo se osvrnuti na doprinos vjeronauka i naznačiti izazove pred kojim se vjeronauk nalazi. Mnogi plodovi su vidljivi, ali i dalje postoji velik prostor za osnaživanje vjeronauka i vjeroučitelja kako bi doprinos vjeronauka bio još više prepoznatljiv, vrednovan i prihvaćen, kako od strane učenika i njihovih roditelja tako od strane šire društvene i crkvene javnosti.

3.1. Doprinosi vjeronauka u školi na egzistencijalnom, odgojnom, kulturnom i evangelizacijskom području

3.1.1. Vjeronauk u službi promicanja kršćanske antropologije i metafizike

Svjedoci smo da živimo u kulturi koja odbacuje svaku metafiziku,³⁷ a bez metafizike nije moguće razumjeti čovjeka i njegov transcendentni temelj egzisten-

³⁷ Usp. Tonči MATULIĆ, *Odgojno-obrazovni sustav u ozračju krize vrijednosti i identiteta: religija kao pogled s onu stranu krize*, 223.

cije. U društvu u kojem se kapitalizam nameće gotovo kao nova religija koja nudi primamljive i poželjne sadržaje, a negira tradicionalne vrijednosti kao što su obitelj, žrtva, ustrajnost, askeza i disciplina, školski vjeronauk može biti svojevrсна kritika suvremenih životnih postulata. Promičući biblijsku sliku Boga i kršćansku antropologiju, konfesionalni vjeronauk može biti kritička svijest u smislu da učenicima nudi alternativnu sliku čovjeka, svijeta i Boga.

Vjeronauk kao školski predmet pomaže u promišljanju o smislu života i u gledanju na život s povjerenjem, a to je važno osobito danas u općem kontekstu teških briga glede odgoja. Vjeronauk omogućuje promišljanje o tome kako i veliko povjerenje u znanstveni i tehnološki razum ne uspijeva osloboditi ili zamaskirati sve veću poteškoću u pronalaženju jedinstvenoga smisla života i temeljnoga razloga koji pruža nadu u budućnost. Svjedočimo dramatičnoj dekompoziciji ljudskoga, ističe Lorenzo Ornaghi.³⁸ Potrebna je stoga kultura koja zna čuvati svoju izvornu funkciju u odnosu na znanstvene spoznaje i njihove primjene, ne ograničavajući njihov razvoj i pozitivne plodove, ali odlučno pridonoseći da taj razvoj i posljedice budu uistinu u službi čovjeka i čovječanstva. Vjeronauk je pozvan otkrivati tu temeljnu dimenziju čovjeka, sada uvelike pod prijetnjom zaborava i gotovo iscrpljenu od pretjeranog cijepanja znanja, i učiniti je istinskim čimbenikom humanizacije s druge strane »slabe misli« te vrijednosne i antropološke erozije. »Slabom mišlju« stiglo se do odbacivanja pitanja o smislu, do indiferentnosti, napuštanja temeljnih vrijednosti, prevlasti relativnosti i subjektivnosti. U društvu, koje se sve više opisuje kao multikulturalno, vjeronauk će imati zadatak učiniti da iz različitih kultura i različitih sustava značenja iziđu oni elementi koji sjaje zbog svoje vjernosti razumnoj naravi čovjeka i njegovu neupitnom dostojanstvu.³⁹ Religije u sebi sadržavaju dimenzije egzistencijalnoga odnosa spram onoga što se definira kao posljednje važeće, kao utemeljujuće. Tako promatrajući religiju, Željko Tanjić smatra da religijska uvjerenja imaju važniji i značajniji status u ljudskom životu čak i od znanstvenih teorija i hipoteza.⁴⁰ »Najnovija kretanja unutar filozofije religije i kulturalne antropologije pokazuju da je teško govoriti o jednom, apstraktnom i univerzalnom pojmu religije. Uz religijsku sliku svijeta ide određena slika svijeta, čovjeka i odnosa koja nije neutralna u odnosu na društvo i njegov razvoj. Svaka je religija istovremeno

³⁸ Usp. Lorenzo ORNAGHI, *Farsi carico delle domande decisive per il futuro del paese*. Citirano prema: Vincenzo ANNICCHIARICO, *Pastorale giovanile e Insegnamento della Religione Cattolica nella Secondaria di 2° grado /superiori/* (25 gennaio 2008.), u: www.php.agoradeigiovani.it/download/salsomaggiore08/015 (2. XII. 2010.).

³⁹ Usp. Vincenzo ANNICCHIARICO, *Pastorale giovanile e Insegnamento della Religione Cattolica nella Secondaria di 2° grado /superiori/*, 3.

⁴⁰ Usp. Željko TANJIĆ, *Renesansa religije ili kraj religije? Pogled iz teološke perspektive*, 41.

i transcendentna i povijesna i pokazuje se kroz određene povijesne, kulturalne, simboličke, spoznajne i ritualne forme. Zato je nemoguće jednu religiju svesti na drugu niti je moguće govoriti o jednoj univerzalnoj religiji.«⁴¹

3.1.2. Vjeronauk – mjesto odgoja za interkulturalnost i mjesto dijaloga vjere i razuma

Osposobljavanje za iskreno suočavanje i susret s drugima i drukčijima postaje jednim od temeljnih izazova obrazovanja u XXI. stoljeću, pa tako i religijskoga obrazovanja. Suvremena škola čini velike napore s ciljem promicanja poštovanja među osobnim, društvenim, etničkim, kulturnim različitostima i angažira se u promicanju interkulturalnosti. Da bi se otklonilo nerazumijevanje među kulturama i religijama, što ometa integracijske procese, treba načiniti odgojno-obrazovni plan i program koji će omogućiti prijelaz s jednostavne »tolerancije« i »suživota« na stav iskrenoga i konstruktivnoga dijaloga.⁴²

Papa Benedikt XVI. u *Caritas in veritate* ističe da međukulturalni dijalog mora »polaziti od duboke ukorijenjene svijesti o posebnosti identiteta različitih sugovornika«⁴³. Upozorava na opasnost kulturalnoga eklekticizma kao oblika podržavanja relativizama »koji ne potiče istinski međukulturalni dijalog, a na društvenom planu, pak, kulturalni relativizam pridonosi međusobnom približavanju kulturalnih skupina, pa čak i tome da žive jedni uz druge – ali zapravo odvojene, bez autentičnog dijaloga i, prema tome, bez istinske integracije«⁴⁴. Vijeće Europe u zadnje vrijeme interkulturalnosti posvećuje iznimnu pozornost jer interkulturalnost zadire u temeljna životna i društvena područja: ljudska prava, demokraciju i pravo. Svaki odgojni projekt, osobito onaj koji se nadahnjuje na kršćanskoj viziji, stavlja osobu u središte pozornosti. To načelo je osobito važno kada se radi o odgoju za interkulturalnost. Kršćanska antropologija temelji se na ideji o čovjeku koja se nalazi u objavi: čovjek u odnosu s Bogom, čovjek sposoban darivati se drugom i prihvatiti drugoga, čovjek koji konkretno i kreativno djeluje u povijesti i u kozmosu. Čovjek, ukoliko je dijete Božje, stvoren je na sliku Božju, obilježen

⁴¹ *Isto*, 45.

⁴² Usp. Vincenzo ZANI, *Formare il cittadino europeo: educazione integrale e timori di integralismo*, u: *Religione Scuola Città*, 10 (2006.) 1, 33–40, ovdje 36. O doprinosu vjeronauka u školi, dijalogu i zajedničkom životu vidi u: Ivica PAŽIN, *Vjeronauk u školi. Izabrane teme*, Đakovo, 2010., 7–56; Ante PAVLOVIĆ, *Katolički vjeronauk i odgoj za demokraciju u pluralnoj i demokratskoj školi*, u: *Katehetski glasnik*, 10 (2012.) 1, 115–128.

⁴³ BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate – Ljubav u istini. Enciklika o cjelovitome ljudskom razvoju u ljubavi i istini*, Zagreb, 2010., br. 26.

⁴⁴ *Isto*.

istočnim grijehom, spašen Kristovim uskrsnućem i pozvan na puninu života.⁴⁵ Osobit doprinos kršćanstva odgoju i interkulturalnosti sastoji se u stavljanju u središte osobe sa svim njezinim potencijalima. Religije su bogatstvo za interkulturalni dijalog, potvrđuje papa Benedikt XV. u *Caritatis in veritate*: »Samo ako i u javnom prostoru bude mjesta za Boga [...] Nijekanje prava na javno ispovijedanje vlastite religije i na djelovanje usmjereno upoznavanju javnosti s istinama vjere negativno utječe na istinski razvoj. Isključivanje religije iz javnog života, kao i religijski fundamentalizam, onemogućuju da se osobe zbiljski susretnu i zajedno surađuju u napretku čovječanstva. I u laicizmu i u fundamentalizmu nestaje mogućnost plodnog dijaloga i djelotvorne suradnje razuma i religijske vjere. Razum je vazda potrebit pročišćenja vjerom, a to također vrijedi i za politički razum, koji sebe ne smije držati svemogućim. No isto je tako i religija potrebna pročišćenja razumom kako bi očitovala svoje autentično ljudsko lice. Svakim prekidom tog dijaloga razvoj čovječanstva plaća vrlo visoku cijenu.«⁴⁶

U tehnološkom svijetu nužan je dublji dijalog istine vjere i razuma. U protivnom, »sudbina razuma bez vjere, opčaranog isključivim pouzdanjem u tehniku, gubljenje je u iluziji vlastite svemoći. Vjera bez razuma, pak, vodi otuđivanju od konkretnog ljudskog života.«⁴⁷ Kada je riječ o marginaliziranju vjere u javnom prostoru, valja napomenuti da postoji protivljenje nazočnosti religije i govora o Bogu u odgojno-obrazovnom sustavu. Potiskivanje Boga iz javnog prostora motivirano je ideologijom laicizma koja nije čvrsto na javno ispovijedanje vlastite religije.

Vjeronauk u školi mora sve više voditi računa o religijskoj različitosti u današnjem društvu i u školi. Jedna od ključnih odgojno-obrazovnih zadaća jest osposobiti učenike za suživot u različitosti, za otvorenost i dijalog, međusobno uvažavanje i prihvaćanje. Neki analitičari smatraju da bi vjeronauk trebao postati »radionica interkulturalnosti«⁴⁸. Mnogi očekuju da bi upravo vjeronaučna nastava trebala dati snažniji doprinos razvoju sveopće etike, poštivanju ljudskih prava, promicanju mira, solidarnosti i socijalne jednakosti, jer otvorenost vjeronauka za dijalog i suradnju s drugim vjerskim konfesijama i tradicijama, ulazi u samu njezinu narav.

⁴⁵ Usp. Giuseppe ACONE, Uomo, »ethos«, educazione: una prospettiva di filosofia dell'educazione, u: RAZNI AUTORI, *Uomo, ethos, educazione*, Atti del XXXIV Convegno Di Scholé, Brescia, 1996., 12.

⁴⁶ BENEDIKT XVI., *Caritas in veritate – Ljubav u istini*, br. 56.

⁴⁷ *Isto*, br. 74.

⁴⁸ Usp. Ružica RAZUM, *Vjeronauk između tradicije i znakova vremena*, 268.

3.1.3. Vjeronauk u školi kao odgojno i kulturno bogatstvo

Vjeronauk u školi važan je dio evangelizacijskog poslanja Crkve i bitna je njegova evangelizacijska dimenzija. No važno je isto tako snažnije promicati njegovu kulturnu i odgojnu opravdanost u školi. Škola koja ne uvažava ulogu religije u povijesti kao i čovjekovu religioznu dimenziju nije kompletna škola. Zasiurno da su temeljna uporišta za prisutnost vjeronauka u javnoj školi zakonski okviri, u našem slučaju osobito ugovori. No izuzetno je važno djelovati šire, kulturalno, ponuditi »širu viziju čovjeka« koji je u stanju prepoznati i vrednovati transcendentnu dimenziju. Dakle, važno je vrednovati kulturnu i disciplinarnu dimenziju vjeronauka, a da se ne dovodi u pitanje njegovo konfesionalno obilježje i reduciranje uloge crkvenoga autoriteta u njegovu izvođenju. Uspostavljanje zdrave ravnoteže između discipliniranosti, odgojne i kulturne dimenzije te konfesionalnosti vjeronauka najbolji je odgovor onima koji njegovo mjesto u školi dovode u pitanje. Vjeronauk mora ići ususret »kulturnim i odgojnim potrebama učenika i njihovih obitelji, očitujući tako odgojno zauzimanje za potpuno ostvarenje čovjeka«⁴⁹. O »kulturnoj« važnosti vjeronauka u školi govorio je blaženi Ivan Pavao II. ističući da vjersko poučavanje u javnim školama mora postati važan element povezan s izazovom nove evangelizacije u procesu ujedinjavanja Europe: veoma važan doprinos u izgradnji Europe utemeljene na duhovnim i etičkim vrednotama, na baštini kršćanske kulture.⁵⁰ U središtu vjeronaučne nastave mora biti promicanje ljudske osobe. Učenicima trebaju biti prezentirani religiozni sadržaji tako da u njima prepoznaju religioznu dimenziju kao neizmjenjiv čimbenik u svom rastu u ljudskosti i slobodi. Uloga vjeronauka u promicanju kulture proizlazi iz bliskog odnosa između kulture i religiozne dimenzije. Religija općenito, u našem slučaju kršćanstvo, nezaobilazan je konstitutivni element identiteta jednog naroda, izvor principa i etičkih normi, generatorski čimbenik u oblikovanju životnoga stila, razmišljanja i života. Kultura ne može biti religijski neutralna, kao što vjera nije nikada kulturno sterilna.⁵¹ Vjera čovjeku otkriva tko je i kako treba ostvariti svoje biti čovjek, vjera stvara kulturu, vjera je kultura. Nije apstraktna, zorila je

⁴⁹ Angelo BAGNASCO, *L'insegnamento della religione cattolica oggi in Italia. Continuità ed innovazione nel quadro della finalità della scuola*, u: http://www.chiesacattolica.it/cci_new_v3/allegati/6324/relazione_Card_Bagnasco.pdf (4. IV. 2011.).

⁵⁰ Usp. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XVI (1991/1), 779.

⁵¹ Usp. Ernesto DIACO, *La portata culturale dell'IRC in una scola a servizio della persona*, u: http://www.chiesacattolica.it/pls/cci_new_v3/v3_s2ew_consultazione.mostra_pagina?id_pagina=6332 (19. VI. 2012.).

tijekom povijesti, oblikovala je život, način ophođenja sa sobom, bližnjim, svijetom i Bogom.⁵²

Zaključno se može reći da nema cjelovitog odgoja koji niječe ili previđa religioznu dimenziju. Dakle, vjeronauk u školi nudi veliko odgojno bogatstvo, on je u službi ljudske osobe i njezina cjelovitog razvoja.⁵³ Upravo polazeći od krize odgoja, papa Benedikt XVI. ističe kako je vjeronauk u školi mjesto odgoja. Papa u više prigoda ističe važnost ili hitnost odgoja (*emergenza educativa*). O postojanju odgojne hitnosti svjedoče nam mnogi neuspjesi odraslih u njihovu nastojanju da mlade oblikuju u čvrste osobe, otvorene suradnji s drugima i sposobne dati smisao vlastitome životu. To što je uistinu teško jest »prenijeti iz jedne generacije na drugu nešto vrijedno i sigurno, pravila ponašanja, vjerodostojne ciljeve oko kojih oblikovati vlastiti život«⁵⁴.

3.1.4. Vjeronauk kao protuteža odgojnom relativizmu

Papa Benedikt XVI. ističe da je vjeronauk u školi pozvan slijediti dva temeljna cilja. Ponajprije unutar odgojnog procesa ponuditi prijelaz od čisto funkcionalne racionalnosti na racionalnost sposobnu dohvatiti temeljna egzistencijalna pitanja.⁵⁵ Papa upozorava na opasnost isključivanja kršćanstva iz suvremene kulture. Budući da je »odlučujuće područje, za budućnost vjere i temeljno usmjerenje života jednog naroda, kultura, potrebno je danas«, naglašava Benedikt XVI., »osnažiti sposobnost racionalnog promišljanja u svjetlu vjere složenih pitanja koja se pojavljuju u različitim područjima znanja i važnim životnim odlukama«.⁵⁶ Škola koja riskira da odgoj svede na isključivo funkcionalno tehničko i znanstveno znanje, uz pomoć vjeronauka može postati mjesto cjelovite formacije, pomažući učenicima da kritički i sistematski prihvaćaju kulturu.

Drugi cilj: vjeronauk u školi mora pomoći u prijelazu od relativizma na svjetlo istine. Suvremena škola pogođena je relativizmom, stoga je u više navrata i Papa govorio o odgojnom relativizmu. Riječ je o relativizmu koji ne priznaje ništa što bi bilo konačno, definitivno. Kao zadnju instanciju stavlja

⁵² Usp. Joseph RATZINGER, *Fede, verità, tolleranza. Il cristianesimo e le religioni del mondo*, Siena, 2003., 66.

⁵³ Usp. Ružica RAZUM, Vjeronauk – bogatstvo za Hrvatsku i Europu, 240–244.

⁵⁴ BENEDETTO XVI, Lettera alla diocesi e alla città di Roma sul compito urgente dell'educazione, u: <http://magisterobenedettoxvi.blogspot.com/2008/01/cari-fedeli-di-roma-voglio-parlarvi-del.html> (19. VI. 2012.).

⁵⁵ Usp. BENEDETTO XVI, Discorso ai partecipanti alla LIV Assemblea generale della Conferenza Episcopale Italiana, u: *L'Osservatore Romano*, 30. – 31. V. 2005., 5.

⁵⁶ *Isto*.

vlastito ja s njegovim voljama. Pod prividnom slobodom pojedinac postaje zarobljenik, jer razdvaja jedno od drugoga, reducirajući pojedinca na zatvorenost u vlastito ja. U ozračju takva relativizma istinski odgoj nije moguć. Nema istinskog odgoja bez svjetla istine. Bez toga je prije ili kasnije svaki čovjek osuđen na sumnju u vrijednost i dobrotu vlastitog života i odnosa koji ga sačinjavaju, vrijednost vlastitog nastojanja u izgradnji boljeg i zajedničkog života. Stoga Benedikt XVI. smatra ne samo da je važno nadići relativizam u odgojnom procesu, nego smo pozvani suprotstaviti se njegovoj destruktivnoj dominaciji u društvu i kulturi.⁵⁷

3.2. Izazovi za vjeronaučnu nastavu

3.2.1. Očekivanja od vjeronauka u školi uskladiti s njegovim ciljevima

Važno pitanje kojim se bavilo navedeno istraživanje jest suodnos župne kateheze i vjeronauka. Istaknuto je kako u većini zemalja i Crkava u Europi postoji jasno razlikovanje između vjeronauka i župne kateheze.⁵⁸ Na teorijskoj razini postoji veća jasnoća, dok u praksi još uvijek dolazi do stanovitih preklapanja. Zato je veoma važno uspostaviti zdravu ravnotežu između vjeronauka i župne kateheze, poštujući pritom različita područja, adresate, ambijente i ciljeve. U protivnom će trajno dolaziti do nesporazuma koji mogu štetiti i Crkvi i školi.⁵⁹

Školski vjeronauk ima različite ciljeve od župne kateheze. Župna kateheza promiče i vodi osobnom prijanjanju uz Krista i zrelosti kršćanske vjere. Vjeronauk u školi učenicima prenosi znanja o kršćanskom identitetu i kršćanskom životu. U tom smislu Benedikt XVI. poziva vjeroučitelje da prošire prostore racionalnosti, da se ponovno otvore velikim pitanjima istine i

⁵⁷ Usp. BENEDETTO XVI, Discorso all'apertura del Convegno ecclesiale della diocesi di Roma (6 giugno 2005), u: *L'Osservatore Romano*, 8. VI. 2005., 7.

⁵⁸ U većini zemalja i Crkava u Europi jasno se razlikuje školski vjeronauk od župne kateheze jer su to različite djelatnosti koje se ipak spajaju unutar pastoralnog djelovanja. Prva se uobičajeno smatra dragocjenim doprinosom humanističkoj i kulturnoj formaciji građana, u okviru ciljeva različitih školskih ustanova. Druga pak ima širi opseg i osobito je usmjerena na formaciju i poduku vjernika u vjerskom životu. Vjeronauk se nastoji shvatiti kao doprinos poznavanju i poštivanju sadržaja i vrijednosti kršćanske tradicije, što se u školi nudi svim učenicima za njihov rast i osobno sazrijevanje. Kateheza pak zahtijeva i predlaže izričito pristajanje uz vjeru u kontekstu crkvene zajednice. Usp. Vjeronauk – resurs za Europu. Sažetak i perspektive. Završni dokument projekta: Vjeronauk u Europi, u: *Katehetski glasnik*, 7 (2009.) 1., 113.

⁵⁹ Usp. Marian BUBLINEC, Insegnamento religioso scolastico e catechesi ecclesiale, u: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA – SERVIZIO NAZIONLAE PER L'IRC (ur.), *L'insegnamento della religione risorsa per l'Europa*, 315.

dobrote, povežu teologiju, filozofiju i znanost, uvažavajući autonomiju svake pojedine grane, kao i vlastitost metoda, imajući na umu da je religija bitna dimenzija kulture.⁶⁰

U pozdravnoj riječi na Znanstvenom simpoziju »Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi« kardinal Bozanić je, navodeći izazove pred kojima se nalazi školski vjeronauk, istaknuo redefiniranje identiteta župne kateheze u odnosu na vjeronauk, rekavši: »Župna kateheza ne može biti puko kopiranje školskog vjeronauka, niti se vjeronauk u školi može svesti na župnu katehezu.«⁶¹ Međusobno nadopunjavanje te komplementarnost župne kateheze i vjeronauka ozbiljan je izazov koji bi trebalo, s jedne strane, jasnije definirati i teorijski usustaviti, a s druge strane to provoditi u praksi.

Iako u zadnje vrijeme dolazi do jasnijeg razgraničenja između vjeronauka u školi i župne kateheze, ipak još uvijek na teorijskoj i na praktičnoj razini dolazi do preklapanja, osobito glede očekivanja. Nerijetko se od vjeronauka očekuje da ostvari ciljeve koji su primjereniji župnoj katehezi. Kad govorimo o odnosu vjeronauka i župne kateheze, moglo bi se reći da je vjeronauk postigao određenu zrelost, da se oslobađa nepoželjnih preklapanja i oblikuje vlastiti školski identitet. Postojeće stanje vjerskog odgoja i obrazovanja ipak zahtijeva veću jasnoću na teorijskoj razini te bolje ostvarenje na praktičnoj razini.

Ne bi bilo mudro očekivati da će naši vjeroučenici samo pohađanjem školskog vjeronauka postati vjernici. Župna zajednica nezamjenjivo je mjesto učenja, slavljenja, življenja i svjedočenja vjere. Stoga ako bi se i dalje nastojalo da škola i školski vjeronauk ostvaruju ciljeve koji su primjereni župnoj zajednici i župnoj katehezi, mogli bismo izgubiti i vjeroučenike i vjernike, a sačuvati ćemo i jedne i druge ako budemo razvijali kvalitetnu župnu katehezu i kvalitetan školski vjeronauk. Školski vjeronauk u svom punopravnom i školskom dostojanstvenom statusu školi daje dušu a kršćanskoj vjeri osigurava punopravan građanski status u odgoju i kulturi. Vjeronauk je istinski laboratorij kulture i ljudskosti u kojem učenici otkrivaju značajan doprinos kršćanstva u izgradnji svekolikog identiteta.

⁶⁰ Usp. BENEDETTO XVI, Discorso del 19 ottobre 2006, u: *Insegnamenti di Benedetto XVI*, II, 2 (2006), 471, 473; u: <http://www.elledici.org/scuola/rel-a-scuola/irc/Benedetto%20XVI%20Meeting%20Irc%202009.pdf> (16. VI. 2012).

⁶¹ Josip BOZANIĆ, Govor i pozdrav na svečanom otvaranju Znanstvenog simpozija Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi, u: Ružica RAZUM (ur.), *Vjeronauk nakon dvadeset godina: izazov Crkvi i školi*, 16.

3.2.2. Uskladiti odnos konfesionalnosti i disciplinarnosti vjeronauka u školi

U vjeronaučnoj nastavi škola želi odgajati posredujući specifična znanja kršćanske vjere. To zahtijeva interdisciplinarni pristup. »Ono što školskom vjeronauku daje njegovo posebno obilježje jest činjenica da je pozvan prodrijeti na područja kulture i imati veze s ostalim ljudskim znanjima.«⁶² Koja su to druga područja i znanja? Regina Polak ističe tri područja suvremenog odgoja koji ima svoje duboke aporije ili manjkavosti koje za religijski odgoj mogu biti izvrsna šansa: usmjerenost na opće ili ključne probleme koji su zajednički svima; opće dobro; duhovnost shvaćena u širokom smislu (usmjerenost na unutarnji život, traženje smisla, otkrivanje tajne života u svoj njezinoj složenosti i tajnovitosti).⁶³

Upravo vjeronauk u školi može imati ozdravljujuću ulogu u odnosu na navedene manjkavosti u odgoju. Njegov interdisciplinarni i transdisciplinarni odnos može pomoći u usvajanju općih kompetencija; usmjerenost na besplatnost i opće dobro kršćanski je doprinos u odgoju u kojem se pobuđuje odgovornost za stvoreno i zajedničko; odgoj za dublje shvaćanje i poniranje u ljudsku egzistenciju može se događati u susretu s kršćanskim simbolima. Drugim riječima, vjeronauk u školi valja vrednovati kao jedinstven predmet sposoban razviti obzorja smisla koji vrednuje i uvažava druge discipline. Na tom tragu *Opći direktorij za katehezu* inzistira da »školski vjeronauk bude, kao i ostali školski predmeti, jednako zahtjevan u sustavnosti i strogosti poput ostalih predmeta. On mora prikazati kršćansku poruku i događaj istom ozbiljnošću i dubinom kojima ostali predmeti predstavljaju svoja saznanja. No on se uz njih ne smješta kao sporedna stvar već u potrebni interdisciplinarni dijalog.«⁶⁴

3.2.3. Promišljati o vjeronauku u okvirima ciljeva škole

Uz dužno priznanje svim naporima koji su učinjeni u vidu poboljšanja kvalitete planova i programa, vjeronaučnih udžbenika i pomagala, ipak još uvijek ima otvorenog prostora i zahtjeva za njegovo bolje integriranje u odgojno-

⁶² KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Zagreb, 2000., 73.

⁶³ Usp. Regina POLAK, *Ciò di cui hanno bisogno oggi i giovani per affrontare il futuro: adulti che imparano da loro e con loro come si può vivere insieme in un mondo globale*, XIV EUROPÄISCHEN FORUM ZUM RELIGIONSUNTERRICHT, održan u Rimu od 7. do 11. travnja 2010., u: http://www.eufres.org/conference/Eufres-2010_DEUTSCH.pdf (15. VI. 2012.).

⁶⁴ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, 73.

obrazovni sustav. Ružica Razum navodi dva razloga koji utječu na još nedovoljnu integriranost vjeronauka u školski sustav. Prvi razlog vidi u procesu marginaliziranja religije u društvu, kulturi pa onda i u odgojno-obrazovnom sustavu, a drugi povezuje s još uvijek naglašenom tendencijom da se vjeronauk i dalje u nekim elementima koncipira više u okvirima pastoralno-katehetskog djelovanja, a manje školskoga.⁶⁵ Vjeronauk u Republici Hrvatskoj obavezan je izborni predmet za one koji ga izaberu i dio je školskog programa. Kao takav treba biti uklopljen u školski sustav, a to znači da svoje ciljeve i metode treba uskladiti s potrebama škole, iako još uvijek postoji tendencija da se ciljevi vjeronauka povezuju više s pastoralnim ciljevima, a manje sa školskim ciljevima.

3.2.4. Povezati vjeronaučne sadržaje s iskustvom učenika

Slaba povezanost vjeronaučnih sadržaja s osobnim iskustvom učenika slabi motivaciju za vjeronauk. U empirijskom istraživanju među zagrebačkim maturantima 1/3 ispitanih maturanata povezanost sadržaja s vlastitim iskustvom ocijenilo je ocjenom *dobar*, a 21% *dovoljan* ili *nedovoljan*. Gotovo 40% ispitanika smatra točnom tvrdnju da je vjeronauk više usmjeren na doktrinu, a manje na konkretno iskustvo učenika.⁶⁶ Unutarpredmetna i međupredmetna povezanost sadržaja koje učenici usvajaju u školi, a prema mišljenju učenika, doprinosi kvaliteti usvojenog znanja. Spomenuto istraživanje potvrdilo je da je više od 2/3 učenika ocijenilo da vjeronaučni sadržaji nisu usklađeni ili su malo usklađeni s drugim predmetima. U ocjenjivanju najrigorozniji su bili učenici četverogodišnjih strukovnih škola.⁶⁷

Religiju (vjeronauk) ne možemo svesti na intelektualno znanje koje se iscrpljuje u izgradnji određenog sustava znanja i vrednota. Religija postoji ako postoji skupina ljudi – zajednica – koja dijeli odrađena vjerovanja i pretače ih u vlastiti oblik bivovanja i življenja. Vjeronauk u školi o tim obilježjima mora voditi računa i u posredovanju sadržaja ne zanemariti tu temeljnu dimenziju. To ne znači da će se vjeronauk usmjeriti na obraćenje učenika, ali treba prenositi vitalno značenje religioznog iskustva, sa sviješću da se to događa samo kao plod osobnog i slobodnog prianjanja uz vjeru.

⁶⁵ Usp. Ružica RAZUM, Vjeronauk – bogatstvo za Hrvatsku i Europu, 251.

⁶⁶ Usp. Valentina Blaženka MANDARIĆ – Alojzije HOBLAJ – Ružica RAZUM, *Vjeronauk – izazov Crkvi i školi. Empirijsko istraživanje na području Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb, 2011., 48.

⁶⁷ Usp. *Isto*.

3.2.5. Raditi na kvalitetnijoj izobrazbi vjeroučitelja (inicijalna i trajna formacija)

Promjene i reforme u odgoju i obrazovanju redovito dovode u pitanje inicijalno obrazovanje učitelja. Analitičari upozoravaju na više slabih strana suvremenih učitelja: neravnomjernost između kompetencija u poučavanom predmetu i kompetencija u poučavanju. Važno je da se tijekom inicijalnog obrazovanja više računa vodi o očekivanjima i potrebama prakse. Dakle, važno je da se obrazovanje vjeroučitelja uskladi s izazovima, potrebama i očekivanjima koji se stavljaju pred vjeroučitelja u školi. Flavio Pajer ističe kako je potrebno osposobljavati vjeroučitelja »kojemu nije više dovoljno klasično poznavanje sadržaja sjemenišne teologije i njezinih grana, nego se mora zbližiti i s instrumentima koje rabe laičke deskriptivne religijske znanosti«⁶⁸. Osim inicijalnog obrazovanja, veoma je važna kvalitetna trajna formacija. Različiti oblici stručnog usavršavanja unapređuju profesionalni razvoj i učinkovitost obrazovanja i osposobljavanja. Visoka teološka učilišta moraju uspostaviti čvršću suradnju s institucijama koje diplomante uvode u rad i permanentnu izobrazbu. Aktivno partnerstvo s institucijama koje sudjeluju u trajnoj formaciji omogućit će bolji uvid u potrebe nastavnika i zahtjevnost nastavničkih kompetencija.

Veoma je važno imati stručno osposobljene i, nadasve, motivirane vjeroučitelje. Isto tako bitno je da nastavnik vjeronauka hrani vlastito nastavničko/vjeroučiteljsko poslanje zreloom i odgovornom kršćanskom vjerom. Učenici imaju pravo u njemu susresti vjerničku osobnost koja izaziva zanimanje za ono što poučava. Vjeroučitelj se ne može ograničiti na profesionalca koji u školi sustavno prenosi znanja, nego je i odgojitelj koji oblikuje osobnost učenika. Od vjeroučitelja se na osobnoj razini očekuje duboka i dinamična sinteza vjere, kulture i života. On se ne smije zadovoljiti samo korektnim prenošenjem temeljnih kršćanskih vrednota kao apstraktnih pojmova koji zaslužuju poštovanje, nego mora kod učenika pobuditi ponašanja i stavove: osjećaj odgovornosti, poštivanje slobode drugoga, iskreno i kontinuirano traženje istine, uravnoteženu kritiku, solidarnost, služenje drugima, osobito slabijima, osjetljivost za pravednost itd. Orioldo Marson smatra da važnost i delikatnost vjeroučiteljeva rada nije ponajprije na sadržajnoj ponudi.⁶⁹ Posredovanje informacija ima svoju vrijednost, ali ipak je važnije značenje koje vjeroučitelj uspije pri-dati pojedinim sadržajima. Vjeroučitelj je uspješan kada uspije dati smislene

⁶⁸ Flavio PAJER, *Religija i odgoj za dijalog i mir*, u: *Lada*, 2 (2007.) 2, 10–25.

⁶⁹ Usp. Orioldo MARSON, *Religione e scuola in Europa. Temi e orientamenti*, u: CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA – SERVIZIO NAZIONALE PER L'IRC (ur.), *L'insegnamento della religione risorsa per l'Europa*, 428.

odgovore i ponuditi vrednote na pitanja i očekivanja učenika. Vjeroučitelj ima odgovornost i dužnost predstavljati se učenicima dajući svjedočanstvo kršćanskog života i temeljnih kršćanskih vrednota. U tom se smislu može govoriti o vjeroučiteljevu doprinosu procesu evangelizacije. Vjeroučitelj je naime pozvan dati smisao i vrijednost svome radu ponajprije na razini vlastite motivacije. Njegova motivacija pronalazi temeljno uporište u vjeri koju vjeroučitelj ispovijeda i živi.

3.2.6. Vjeronauk treba biti mjesto »ozbiljenja« kršćanske ljubavi

Vjeronauk u javnim školama ne smije biti pritisnut logikom misionarenja i ne smije biti opterećen pastoralnim obvezama, nego bi više trebao biti opterećen odgovornošću za prenošenje smisla transcendencije usred svijeta zatvorenoga u imanentizam, za partnerski dijalog vjere i razuma usred kulture oduševljene scijentizmom i tehnicizmom, za poštivanje vrijednosti i dostojanstva ama baš svake ljudske osobe usred društva nakrcanog lažnim božanstvima. Školski vjeronauk jednostavno mora biti drukčiji, ali ne tek kao predmet, nego kao način, pristup, ozračje, dijalog, otvorenost, brižnost, snošljivost i prihvaćanje. To je moguće samo ako on postane »mjesto« ozbiljenja kršćanske ljubavi.⁷⁰

Vjeronauk mora promicati dijalog vjere i razuma koji dominira u svim sferama znanja kako bi preuzeo aktivnu ulogu u prosvjetljivanju razuma spram obzora cjeline i konačnog smisla ljudske egzistencije.⁷¹ Naime svaka odgojno-obrazovna politika koja u svoje temeljne ciljeve stavlja odgoj cjelovite osobe itekako može prepoznati vrijednost dijaloga vjere i razuma. Tu vjeronauk ima šansu pokazati svoje novo lice – kršćansko lice. Vjeronauk mora postati istinska škola dijaloga od koje će učiti i nadahnjivati se cjelokupni odgojno-obrazovni sustav.

Zaključak

Crkva u vjeronaučnoj nastavi daje vrijedan doprinos promicanju cjelovitoga odgoja u javnim školama. Zadaća vjeronauka je osobito važna danas kada nedostaju čvrsta vrijednosna, moralna i duhovna uporišta. Vjeronauk je mjesto svjedočenja, ispovijedanja vjere i prenošenja kršćanskih vrednota u javnom

⁷⁰ Usp. Tonči MATULIĆ, *Odgojno-obrazovni sustav u ozračju krize vrijednosti i identiteta: religija kao pogled s onu stranu krize*, 222.

⁷¹ Usp. *Isto*.

prostoru. Stoga briga za vjeronauk i njegovo unapređenje mora biti jedna od prioritarnih zadaća cijele Crkve, ne samo pojedinih osoba i institucija.

Na početku smo istaknuli neka obilježja i procese u europskom društvu koji ubrzanom ritmom mijenjaju religijsku sliku Europe. Te su promjene evidentne i u hrvatskom društvu. Zamjećuje se slabljenje religioznoga osjećaja i sve veći raskorak između deklarativnoga, tradicionalnoga i življenoga kršćanstva. Mnogi učenici dolaze iz obitelji s oslabljenim ili zanemarenim kršćanskim odgojem, stoga ono što im se kroz vjeronauk želi posredovati i za što ih se želi motivirati ne prepoznaju kao vrednotu koju žive i prakticiraju njihovi roditelji. Za njih mnogi vjeronaučni sadržaji ostaju nerazumljivi, daleki i izolirani od drugih znanja. Vjeronauk u školi trajno se nalazi pred dvjema mogućnostima: većom integracijom u odgojno-obrazovni sustav (a to pretpostavlja snažniji i transparentniji doprinos vjeronaučne nastave odgojnim ciljevima škole) ili marginalizacijom u odnosu na druge predmete.

Od učenika koji pohađaju samo školski vjeronauk, koji dolaze iz obitelji koje ne prakticiraju kršćansku vjeru i koji nemaju kontakta sa župnom zajednicom, ne možemo očekivati da posjeduju visok stupanj religiozne pismenosti i vjerske pripadnosti, a koje mi često pretpostavljamo. Stoga je pred zahtjevom nove evangelizacije važno raditi na osnaživanju, a negdje i oživljavanju, raznolikih pastoralnih aktivnosti, osobito župne kateheze i pastorala mladih i obitelji.

Vjeroučitelji imaju dragocjeno crkveno poslanje, koje je u složenim društvenim okolnostima sve češće na kušnji. Zahtjevno je prenositi kršćanske sadržaje u javnom prostoru. Stoga je važno naše vjeroučitelje još više osnaživati na ljudskoj, profesionalnoj i duhovnoj razini. Kako smo već istaknuli, vjeronauk/vjera/religija bit će stalno predmet rasprava, osporavanja i vrednovanja. Mjesto vjeronauka u javnim školama najbolje ćemo braniti ulažući u poboljšanje njegovih sadržaja, programa, udžbenika i vjeroučitelja.

Summary

**CONFESSIONAL RELIGIOUS EDUCATION FACED WITH THE
CHALLENGES OF THE DE-CHRISTIANISATION OF EUROPE**

Valentina MANDARIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
blazenka.mandacic1@zg.t-com.hr

The article analyses the status of Catholic religious education in Europe, which is quite evidently going through the process of the de-Christianisation that is changing the religious image of Europe. The author points out the crisis in religion and religiousness in the contemporary European culture. She also analyses the current educational policies in Europe and in particular their impact on religious education. The article provides an in-depth analysis of the status of confessional religious education and its future in Europe with particular focus on confessional religious education in the Republic of Croatia. Based on new research, documents and the relevant literature, the author presents the multi-faceted contribution of religious education in the Croatian educational system. In conclusion the article notes several challenges facing religious education in schools, which need to be tackled if the religious education in schools is to be recognised and evaluated as an important factor in the overall educational process involving children and youth.

Key words: *European culture, religion/religiousness, education and upbringing, religious education, confessional religious education, school, interculturality, educational relativism.*